

Germaniýanyň janlanyşy

Category: Edebi makalalar, Kitapcy

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Germaniýanyň janlanyşy ALMANYA'NIN DİRİLİŞİ

“Sizi ekmeksiz bıraktık ama babasız bırakmadık.” sözü Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki duruşunu, tavrını, politikasını, öngörüsünü özetler. İki seçenek sunsalar ve deseler ki, “Aç kalmak mı istersiniz, babasız kalmak mı?” herhâlde hepimizin ilk tercihi hiç düşünmeden “aç kalmak” olur. Bütün acımasızlığıyla savaşı göz önüne getirdiğimizde, bir ülkeyi böyle bir felâketten koruyanlara medyûn-u şükrân olmaktan daha doğal bir yaklaşım düşünülemez.

Doğruluğunu konuşmanın bile abes olduğu yukarıdaki cümlelerin zaman zaman zihnimi allak bullak etmesinin tuhaf bir nedeni var; Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yaşadığı büyük yıkımdan sonra otuz-kırk senede gerçekleştirdiği inanılması zor atılım. On milyondan fazla yurttaşını kaybeden ve üç yıl hiç durmadan bütün şehirleri bombalanan Almanya, ne oldu da kısa sayılabilecek bir sürede dünyanın en önemli ekonomik, siyasi ve askeri güçlerinden biri hâline geldi? Siz düşünedurun, sorunun cevabının, bizce olan kısmını, yazının sonuna saklayalım.

Almanların bu başarısından mülhem hep şu örneği veririm öğrencilerime. On, bilemediniz yirmi yıllığına Almanlarla yer değiştirsek, yani biz Almanya'ya gitsek Almanlar buraya gelse, ne olur? Ne değişir? Bu sorunun cevabını bulmada öğrencilerimin zorlandıklarına hiç tanık olmadım, hep aynı cevabı verdiler: Türkiye Almanya'ya, Almanya Türkiye'ye benzemeye başlar. Zira insan gittiği yere sadece ceketıyla, etten kemikten oluşan bedeniyle gitmez, birikimiyle, ruhuyla ve iç dünyasıyla da gider. Bilgisiyle gider, aklıyla gider, zekâsıyla gider, eğitimiyle gider, görgüsüyle gider, ahlâkıyla gider, inancıyla gider, irfânıyla gider, ufkuyla gider... Sözü uzatmadan neticeyi söylemek gerekirse belirleyici olan insanın birikimi, iç/ruh dünyası ve bu dünyayı besleyen olguların

toplamıdır. Medeniyet ve terakkiyi sadece dış görünüşe ve kabuğa irca edenlerin ömrü taklitle geçer. II. Meşrutiyet Dönemi aydınlarından birinin ifadesiyle, olaya dışarıdan bakanlar; “Medeniyetin yüzlerce yıllık birikiminin sonuçlarını, o medeniyeti doğuran nedenler zannederler.” Tanzimat’tan beri sıkça gördüğümüz köksüz yenileşme çabalarının hemen hepsi buna örnek olarak verilebilir. Geçelim.

* * *

Almanların kendi iç rönesanslarını böylesine rahat ve başarıyla gerçekleştirmelerine imkân tanıyan nedenleri hep merak ettim. Bir gün bu ülkeyi gözlerimle görme şansını yakalayınca da özelden genele giderek kendimce bir şeylerin peşine düştüm. Bir köyü, bir kasabayı ve bir vilayeti (bir şehri) mercek altına aldım. Çünkü bahis medeniyet ve rönesans olunca şansa ve tesadüfe asla inanmam. Buyurun beraber gezelim, köylerde, sokaklarda, mahallelerde, caddelerde.

* * *

Geçmiş 1635’lere kadar inen Sweinfurt’a bağlı ‘‘Sennfeld’’ köyündeyiz. (Köyün Almanca karşılığı: Dorf) Arabamızla kaymak gibi bir asfalt üzerinden ve sarmaşığa bulanmış pırıl pırıl evler arasından köy meydanına doğru ilerliyoruz. Evlerin çoğunda bahçe duvarı ile kapalı araba garajının olması gözlerimizden kaçmıyor.

Daha ilk adımda karşımıza geçmiş 1094’lere kadar çıkan tarihi bir kilise çıkıyor. Kiliseye asılan levhadan bu dini yapının 1944’teki bombardımanda yıkıldığını ve 1953-54’lü yıllarda yeniden inşa edildiğini öğreniyoruz. Kilise kapısının önünde, üstünde İncil’den bir söz bulunan kitabe görüyoruz: “Benim talihim Allah’a yakın olmaktır.” (Psalm 73, 28) Daha sonra kilisenin sağında bu yapıyla aynı mimari tarzda yapılmış iki katlı papaz evi dikkatimizi çekiyor.

Kiliseyle hemen yanındaki papaz evinin önü genişçe bir köy meydanı. Bu meydana, yan yana getirildiklerinde daire

oluşturacak şekilde sekiz adet bank yerleştirilmiş. İki yanında toplam altı ağaç bulunan bu meydanın, geldiğimiz yöne göre sol tarafında görsellerle desteklenmiş bilgi tabelaları konulmuş. Tabelaların yanına yalak, yalağın önüne de musalla taşına benzer bir taş yerleştirilmiş.

Yan yana duran kilise ve papaz evlerinin kenarından köyün içine doğru iki ayrı yol gidiyor. Köy meydanının bir tarafında bakkal dükkânı ile el, yüz, ayak bakımı yapan bir kuaför; diğer tarafında Almanca yazılışı "Rathouse" olan köy muhtarlığı binası var. Sorunca, muhtarlığın bizdeki ile hemen hemen aynı görev ve yetkilere sahip olduğunu öğreniyoruz.

Köyün içine doğru ilerledikçe sokak aralarındaki yolların da giriştekiler gibi güzel ve muntazam olduğunu fark ediyoruz. Devam eden inşaatlar görüyoruz bu arada, ki bunlar, diğer tamamlanmış evler gibi hep iki katlı. Eski binaların itina ile korunduğunu, bunların görünen yüzlerine bu binaların geçmişiyile ilgili bilgiler içeren levhaların yerleştirildiğini gözlemliyoruz.

Bu sakin köyde banka, yüzme havuzu, çocuk parkı ve birden fazla top sahası da var. Ovaya yayılan bu yerleşim yerinde çiftçilik yapan ailelerin olduğunu anlamak hiç de zor değil. Çünkü, Anadolu'daki köylerde olduğu gibi bazı evlerin kenarına tırmık, saban gibi tarım aletleri bırakılmış.

* * *

Ziyaretin bu basamağında mihmandarımız Osman Mısır bizi ısrarla köy mezarlığına götürmek istedi, kırmadık tabii. Dirilerin dünyasını daha iyi anlamak için ölümlere gösterilen ihtimama bakmak gerektiğini bilenlerdeniz. Bir süre bulamadık mezarlığı, çünkü hem köyün ortasında kalmıştı hem etrafı yüksek duvarlarla çevrilmişti. Mezarlığın cümle kapısı etkileyiciydi. Kapının iç yüzünde mezarlıkta uyulması gereken kurallar asılıydı. Girişten hemen sonra iki yanında orta büyüklükte çınar ağaçlarının bulunduğu genişçe bir yol vardı. Mezarlar minyatür bulvarlar gibi düzenli bölümlere ayrılmış, hemen hepsi yeşil ve özenle kesilmiş süs bitkilerine sırt

vermişlerdi. Mezarlığın diğer ucunda, ölüleri son yolculuklarına uğurlarken kullanılmak üzere yapılmış kiliseyi andıran bir bina vardı.

* * *

Mezarlıkta her renk mermer var, fakat ağırlık siyahta. Bizde olduğu gibi burada yön (kıble) duygusu, anlayışı yok. Eşler yan yana gömülüyor. Eşlerden biri ölmüş diğeri yaşıyorsa mezarın hemen yanı boş bırakılıyor. Kimi mezarların üstü çok farklı tür ve renkte çiçeklerle bezendiği halde, bazılarının üstü bütün halinde kesilmiş mermer bloklarla örtülmüş. “Niçin böyle?” diye soruyoruz; “Çiçeklerle uğraşmaya vakti olmayanlar, bu yolu tercih ediyorlar.” cevabını alıyoruz.

* * *

Ölüler tabutla gömülüyor, bu tabutların fiyatı on bin euro’ya kadar çıkabiliyormuş. Sırf bu ve buna benzer masraflar/maliyetler yüzünden birçok Alman ölüm sigortası yaptıırıyormuş. Bir mezara altlı üstlü birden fazla insan gömülebiliyormuş. (Bunu mezar taşlarından da anlamak mümkün. Çünkü bazı taşlarda, doğum ve ölüm tarihleri birbirinden farklı birden fazla insanın adı yazılı.) Bir kısım mezarlara fener veya mum konulmuş. Ayrıca mezarlığın tam ortasına bir Hz. İsa heykeli dikilmiş.

* * *

Biz merakla sorularımızı çoğaltırken bir arkadaş Almanya’daki mezar ve mezarlıklarla ilgili ilginç bir bilgiyi bizimle paylaştı: Mezarlıklara yağan yağmur sularının içme suyuna karışmasını engellemek için her mezarın altına branda seriliyor, mezarlığın bütününe de drenaj yapılıyormuş. Hâsılı, “Ölülerin bu kadar saygı gördükleri yerde sıradan bir medeniyet hüküm sürmüş olamaz.” diyor örnek kasabamıza geçiyoruz.

* * *

Scweinfurt tipik bir Alman kasabası, “domuz geçidi” demek. (Kasabanın Almanca karşılığı: Klain Stadt) Almanca’da “furt” eki daha çok yer isimleri yapmaya yarıyor; Ochsenfurt (Öküz geçidi), Frankfurt gibi. Scweinfurt’u örnek olarak almamızın nedeni Alman sanayisinin doğuşuna bire bir tanıklık etmesi. Ayrıca buranın bize Almanya’daki kasabaların, dolayısıyla işçi banliyölerinin oluşması ile ilgili önemli bilgiler veriyor olması.

Sıradan bir kasaba; ZF Sachs, Fag ve SKF gibi -ki bunlar çoğunlukla bilye ve rulman üreten fabrikalardır- uluslararası arenada araba yedek parçası üretimi yapan sanayi kuruluşlarıyla bir anda kabuğunu kırıyor ve içinde barındırdığı yirmi binden fazla işçisiyle önemli bir yaşama alanına dönüşüyor. Almanya’da ilk demiryolu ulaşımının 1854 yılında Würzburg ile Scweinfurt arasında yapılmaya başlanması bu kasabanın gelişimini olumlu yönde etkiliyor.

* * *

Bugün yaklaşık seksen bin kişinin yaşadığı bu kasaba bir ovaya kurulmuş. Hem verimli tarım arazilerine, hem de bir insanın/ailenin günlük ihtiyaçlarının hemen hepsini sağlayacak donanıma sahip. Bir Alman köyünün sistemli ve planlı şekilde büyümüş şekli burası. Sanırım bizdeki ilçelere denk geliyor.

* * *

Ve sıra bir şehri (bizdeki karşılığı il/vilayet) tanımada. Würzburg tarihi bir Alman şehri. (Şehir kavramının Almanca karşılığı: Stadt)

İlk yirmiye giremeyecek kadar küçük, ama yüz elli binden fazla insan yaşıyor burada. Kökü 1400’lü yıllara kadar inen bir üniversiteye sahip olduğu için üniversite şehri olarak da biliniyor. Hızlı tren hattının ilk olarak Würzburg ile Hannover arasında hizmete girmiş olması şehrin tarihi ve gelişimi açısından mühim.

Marienberg Kalesi’nden baktığınızda ideal bir şehrin, geçmişle bugünün sentezinden nasıl oluştuğunu bütün açıklığıyla

görüyorsunuz. Ahengini bozacak, silüetine hâlel getirecek tek bir bina yok şehirde. Kırmızı kiremitleriyle gökyüzüne saadet gülücükleri gönderiyor. “Ben mutlu bir şehirim, insanlarla barışığım.” diyor. Yine kaleden şehre bakmaya devam ediyoruz. Main Nehri mavi bir rüya gibi şehrin ortasından süzülüp geçiyor. Birçok köprü var bu ırmak üstünde ama şehre en çok taş köprü yakışıyor. Bu nehirdeki doğal şelaleyi de hiç unutmayacağım: Nehir yatağı geniş tutuluyor ve nehrin bir bölümü diğer bölümüne göre biraz daha yüksekte akıyor. Nehirdeki bu yükseklik/alçaklık (veya başka bir ifadeyle eğim) farkı ortaya doğal bir şelalenin çıkmasını sağlıyor, beyaz köpükleriyle nehrin ortasında ıslıl ıslıl parlayan ve kaleden de rahatlıkla seyredilebilen bir şelale. Henüz yeşile dönmemiş üzüm bağları, şehrin geçim kaynağıyla ilgili kulaklarımıza bir şeyler fısıldıyor. Daha görececek çok yer olduğunu biliyoruz bu şehirde. Kappale, Rezidans Würzburg, şehir müzesi vb. bunların ilk akla gelenleri.

* * *

Würzburg’u, köy-kasaba-şehir üçlemesinde üçüncü kategoriye sokmamızın ana nedeni, buranın Alman dirilişinin somut olarak görüldüğü yerlerden biri olması. 16 mart 1945’te on yedi dakika bombalanan bu şehir adeta yerle bir olur ve nüfusunun yarısını kaybeder. Bir şehrin tanık olabilecekleri en büyük trajedidir bu. 1970’li yıllara kadar yaralarını sarmaya çalışır Würzburg, sarar da.

* * *

Şimdi, yazının başında sorduğumuz soruya cevap verme zamanı. Bir ülke, yaşadığı böylesine büyük bir travmayı, bu kadar kısa sayılabilecek sürede atlatıp dünyanın önemli süper güçlerinden biri hâline nasıl gelir? Cevap çok kolay aslında; yıkılanı, bozulana, yıprananı yeniden hayata döndürecek beyin, akıl ve beden gücüne sahip olarak, biraz zaman ayırıp biraz da fedakârlık yaparak. Daha açık bir ifadeyle söylemek gerekirse, yetişmiş insanınız varsa, yıkılanı yeniden inşa etmek hiç de

zor değil. Ama bunu gerçekleştirebilmek için önce “insan inşa etmek” gerekir. Almanya’nın yeniden dirilişinin arkasında bizim zannettiğimiz gibi sadece “alışkanlık ve fedakârlık” yoktur. Bu iki unsurla birlikte, “olgun insan aklı, ağı doğru anlayan irade, sürekli gelişmeye açık eğitim anlayışı” vardır.

* * *

Bunları, sosyal eşitlik/adalet kavramını bu ülkede somut olarak gördükten sonra daha iyi anladım. Kasaba köyün biraz daha büyük ve imknlar bakımından daha geniş hli, şehir kasabanın sosyal, ekonomik ve ticari yönden birkaç fazlası, hepsi bu kadar. Arada uçurum değil, biraz dikkatini keskinleştirenlerin hemen fark edebilecekleri organik bir bağ var. Yolda giderken köyden kasabaya, kasabadan şehre geçtiğinizi/geldiğinizi hissetmiyorsunuz bile. (Ama siz hele bir yolunuzu daha gelişme sürecini tamamlamamış bir ülkeye düşürün. Bu ülkelerin, en meşhur şehirlerinden on dakika mesafedeki köylerini ziyarette gidin, bir asır geriye gittiğinizi göreceksiniz.)

* * *

Savaşa girmedik, yetim ve a kalmadık, acı çekmedik, ama Almanya kadar da olamadık. Böylesine rahat ve huzurlu bir ortamda ne oldu da kendi iç rnesansımızı bir türlü gerçekleştiremedik? Düşünmeye değmez mi?

Prof.Dr. Muharrem DAYAN. Edebi makalalar